

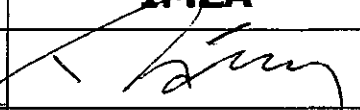

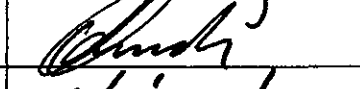

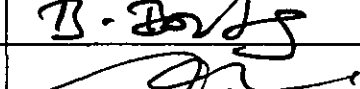
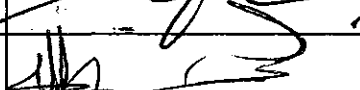
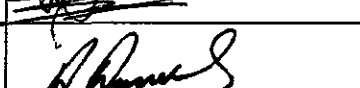
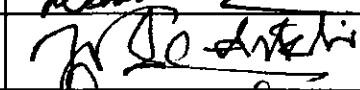

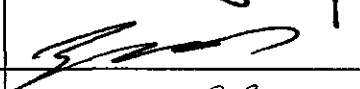




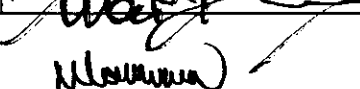

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun teklifimiz, genel gerekçe ve madde gerekçeleriyle birlikte ilişikte sunulmuştur.

Gereğini saygıyla arz ve talep ederiz.

EKLERİ

- 1- Genel gerekçe
- 2- Madde gerekçeleri
- 3- Teklif

ADI VE SOYADI	İLİ	İMZA
Recep Tayyip ERDOĞAN	İSTANBUL	
Cemil Girek	Ayıkul	
Sadullah Ergin	HATAY	
Haluk İpek	Antara	
Bekir BOZDAĞ	YOZGAT	
Ahmet İYİMAYA	ANIKARA	
Salih Kapusuz	ANK	
Reha Denemeç	ANKARA	
Bülent Gedikli	ANKARA	
Haluk Özdeğir	ANKARA	
Aşkın Aşan	ANKARA	
M. Necati Çetinkaya	ELAZIĞ	
Zeki Ergezen	Bitlis	
Mustafa ELİTAŞ	Kayseri	
AHSENUR BAĞÇEKADILI	İSTANBUL	
Suat Kılıç	Samsun	
Murattin Canikli	Giresun	






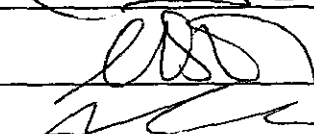
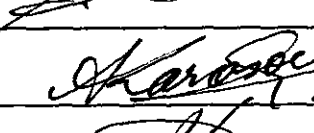

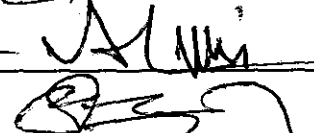
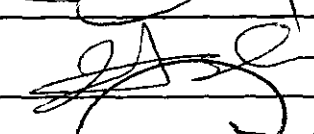
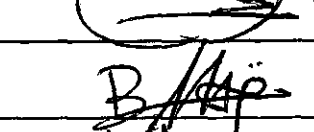
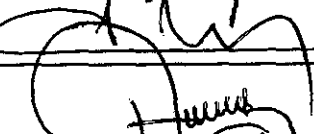
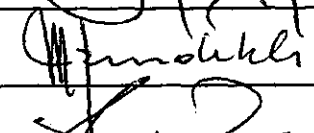
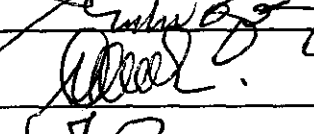
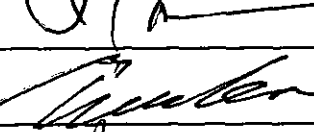

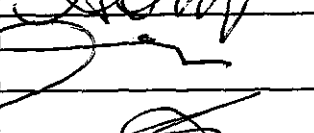
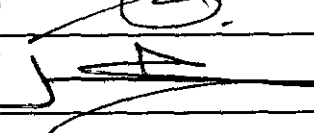
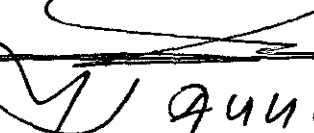

7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi

ADI VE SOYADI	İLİ	İMZA
<del>DURAN MEHMET KASTAL</del>	OSMANIYE	<del>[Signature]</del>
Hüsnü Tuna	Konya	[Signature]
Omer Faruk ÖZ	Malatya	[Signature]
Medeni YILMAZ	MUS	[Signature]
Fatih Metin	BOLU	[Signature]
Hüseyin Alevcioglu	Kilis	[Signature]
Fatih ARIKAN	K. MARAŞ	[Signature]
Saadettin AYDIN	ERZURUM	[Signature]
Yüksel ÖZDEN	Muğla	[Signature]
Kutbettin ARZU	Diyarbakır	[Signature]
Özkan Öbüz	Konya	[Signature]
İsmail Göksel	NİĞDE	[Signature]
Ali Giraköglü	Rize	[Signature]
MUSTAFA KUŞ	Ş. urfa	[Signature]
Mevlüt AKGÜN	Karagmen	[Signature]
Harun TÜFEKÇİ	KONYA	[Signature]
Yüksel Coşkunyürek	BOLU	[Signature]
Hasan ANGI	KONYA	[Signature]
MUHARREM CANDAN	KONYA	[Signature]
Eyüp Fatma	Ordu	[Signature]
Ali Özyürek	Konya	[Signature]
Faruk Septioğlu	Elazığ	[Signature]
İsmail Özgün	Balıkesir	[Signature]
Mahmut Esat Güven	KARS	[Signature]
Zeki Karabayır	Kars	[Signature]

7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi

ADI VE SOYADI	İLİ	İMZA
Veysi KANLAK	K. MARAŞ	
Şükrü Ayar	Kocaeli	
İsmail Beken	MANİSA	
Mustafa ÖZTÜRK	HATAY	
Emir Yılmaz	Ordu	
Orhan Erdem	Konya	
Yahya AKMAN	Fanlı	
ALİ KOTUNCU	BURSA	
Şehitlerin KARAKELLE	ERZİNCAN	
Mithat Ekren	Denizli	
Necdet ÜNÜVAR	Adana	
Ali TEMÜR	Giresun	
Abdullah ÇETİNKAYA	KONYA	
Hasan KARA	KİLİS	
Mustafa ÜNAL	Karabük	
Suat KINIKLIOĞLU	ÇANKIRI	
İsmail Katmerci	İZMİR	
Fatma Salman Kotan	AĞRI	
Burhan Kaya Türk	Ankara	
Rüstem ZEYDAN	HAKKARİ	
Musafer Gülyurt	Erzurum	
Gülseren Orhan	Van	
Hatice Hamza Yerlikaya	SİVAS	
Ömer İnan	Elazığ	
Yasar Kotayel	Konyesi	

7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi

ADI VE SOYADI	İLİ	İMZA
METİN KAŞIKOĞLU	DÜZCE	
CEVDET ERDÖL	TRABZON	
ABDULLAH GALİSKAN	KIRSEHİR	
Mehmet Altın Karapazıoğlu	Bursa Eskişehir	
Hakkı Köylü	Kartamon	
M. İsmail Helvacıoğlu	SİRT	
Ali İhsan Merdanioğlu	Diyarbakır	
Kemalettin Göktaş	TRABZON	
Zekeriya ASLAN	Afyonkarahisar	
Agah KAFKAS	GORUM	
BAYRAM ÖZGELİK	BURDUR	
Recep YILDIRIM	Sakarya	
A. Gökhan Sarıçam	Kırklareli	
MÜCAHİT FİNDİKLİ	MALATYA	
Ruhi AĞIKGÖZ	AKSARAY	
Mehmet CEYLAN	KARABÜK	
İrfan Gündüz	İSTANBUL	
Mehmet Erdem	Aydın	
Mehmet ŞAHİN	MALATYA	
Ahmet ÖKSÜZKAYA	KAYSERİ	
Ramazan DAŞAK	S. Urfa	
Cemal Yılmaz Demirk	Samsun	
Mehmet NİL HİDİR	Muğla	
M. Cemal ÖZDEMİR	Balıkesir	
NURETTİN AKMAN	ÇANLI	

7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi

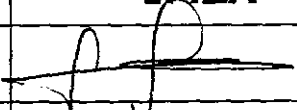
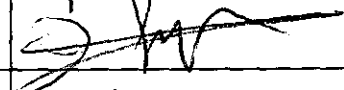

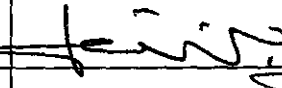
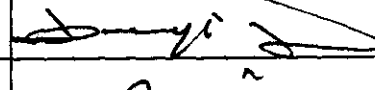



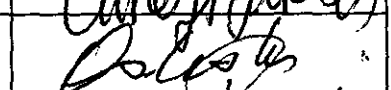
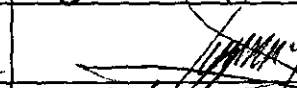




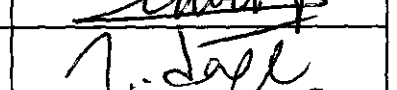
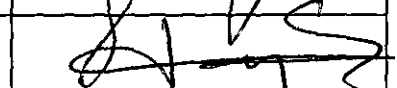
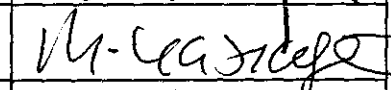



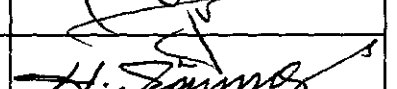
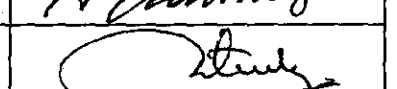
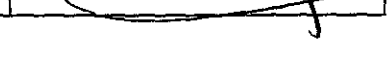
ADI VE SOYADI	İLİ	İMZA
Sadık Bardak	Antalya	
Mehmet Alp	Burdur	
DİLEK YÜKSEL	TOKAT	
Hüseyin BESLİ	İST	
Yasar Yaker	Düzce	
Polat TÜRKMEN	Zonguldak	
Ünal KACIR	İstanbul	
Ediz Akşit	İstanbul	
Osman Aştan	D-Bolu	
Osman Demir	Tokat	
Hüsnü ORU	Kütahya	
FUAT BOL	İSTANBUL	
Hasan Kemal Yavuz	İSTANBUL	
Mehmet Boşoğlu	İSTANBUL	
Hasan Fehmi KINAY	Kütahya	
Lutfi ELVAN	Karaman	
Abdurrahman Kurt	Diyarbakır	
Zehit Bağcı	Corum	
Abdülkerim AYDEMİR	Ağrı	
İsmail Hakkı BİSER	Kütahya	
Fatih ÖNERTOPRAK	Manisa	
Kerim Özkul	Konya	
Cumhur ÜNAL	Karabük	
Halil Mazıoğlu	Gaziantep	
M. Emin TUNAN	BURSA	

7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi


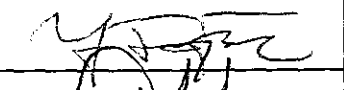
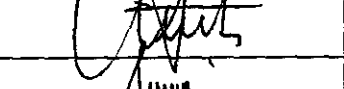

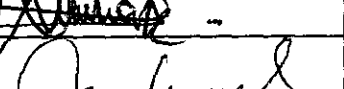
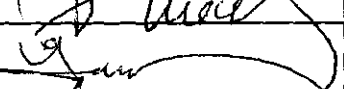
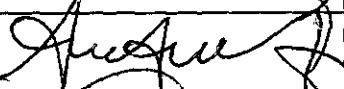
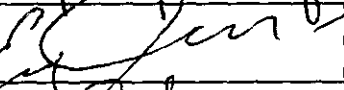
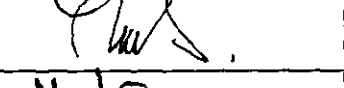
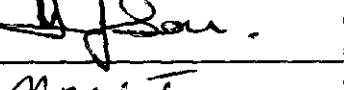
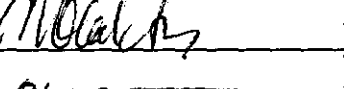
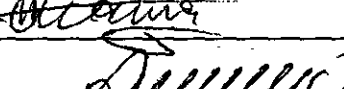
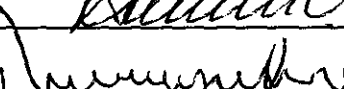
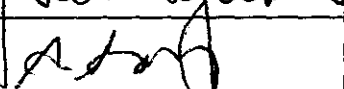
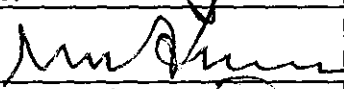
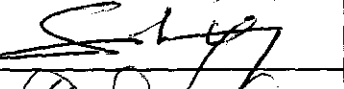
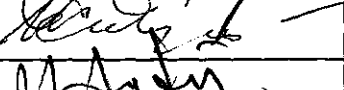

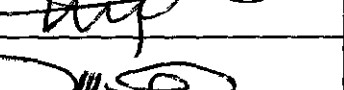

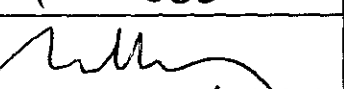


ADI VE SOYADI	İLİ	İMZA
Celal Egeay Ali KUL	Düzce BURSA.	C. Egeay
Memmet Çiçek	Yozgat	
Mehmet Sait DİLEK	İsparta	
RECAİ BERBER	MANİSA	
İbrahim DİNÇER	VAN	
Mustafa CUMUR	TRABZON	
Avni ERDEMİR	AMASYA	
Sevket GÜRİYOY	ADYAMAN	
Murat Mercan	ESKİŞEHİR	
Feyzullah Kuyuklu	İstanbul	
Asım AYKAN	TRABZON	
İhsan Koca	Malatya	
İlhan İNGÖZ	Aksaray	
Fatih Öztürk	Samsun	
Tahir Öztürk	ELAZIĞ	
Mehmet Douze	İstanbul	
Emir Nedim Öztürk	Eskişehir	
Canan CANDEMİR ÇELİK	BURSA	
Mehmet Zafer ÜSKÜL	Mersin	
Süleyman Çelebi	Mardin	
A. Müfit Yetkin	Sanlıurfa	
Hayrettin Çakmak	Bursa	
Afiif Demirci Karan	Siiirt	
Gövr Çelik	Malatya	



7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi

ADI VE SOYADI	İLİ	İMZA
FATMA GÜRKAN	Adana	
MÜSEYİN TUGAN	KÖTAHYA	
Kemalettin Aydın	Gümüşhane	
Mehmet Halit DEMİR	MARDIN	
Denfir Mir Mehmet Fırat	Adana	
Ali Er	MERSİN	
Ahmet Büyükkaslar	KONYA	
Ahmet KOCA	Afyonkarahisar	
Cüneyt YÜKSEL	MARDIN	
Osman COŞKUN	YOZGAT	
Fazlı Erdogru	Tonguldok	
Muharrem Selamoğlu	VIĞNE	
Sait Ağa	Afyonkarahisar	
Ayhan Sefer ÜSTÜN	SAKARYA	
Ali Rıza Alaboyun	Aksaray	
Murat Yıldırım	GORUM	
Zeynep Dağı	Ankara	
Ayşe Akbaş	Balıkesir	
M. Sait YATCIOĞLU	Ankara	
Ayşe Tudemenoğlu	KONYA	
Necat Birinci	İstanbul.	
Kerem ALTUN	YAN	
Tuğrul Yemisü	İZMİR	
H-Hasan SÖNMEZ	GİRİSKİN	
Ahmet ERTÜRK	AYDIN	

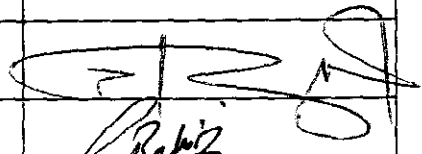

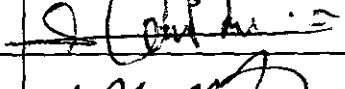

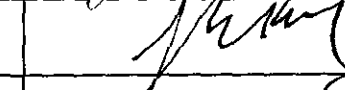


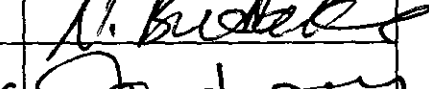


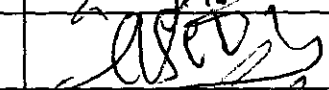

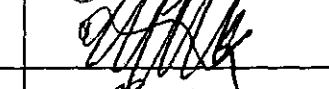
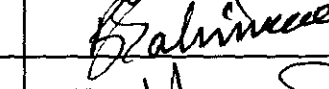

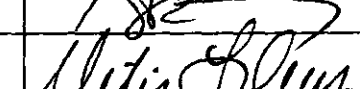
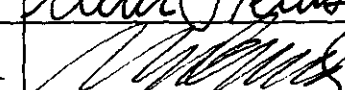
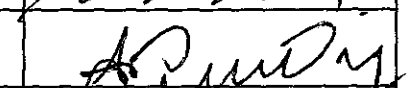
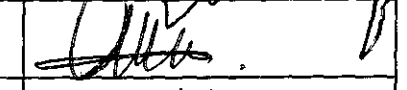

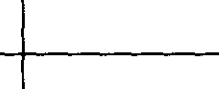
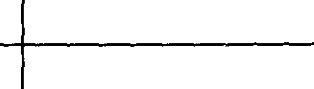
7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi

ADI VE SOYADI	İLİ	İMZA
Mahmut DEDE	NEŞEHİR	
Yahya DOĞAN	GÜMÜRHANE	
Fikri IŞIK	KOCAELİ	
KADIR TINGIROĞLU	SINOP	
Orhan Karasayar	HATAY	
Tucan Kıratlı	KIRIKKALE	
İdris GÜLLÜCE	İSTANBUL	
Fevzi Vanverci	HATAY	
Abdulkadir Emin ÖNEU	SANLIURFA	
Mehmet Erdoğan	Gaziantep	
Mehmet SARI	Gaziantep	
Mehmet Olakden	Bursa	
Abdulhadi Kahya	Hatay	
Abdulmuttalip ÖZBEK	HAKKARİ	
Muradpa Fakalın	SIVAS	
Ahmet Ayarın	Adıyaman	
M. İhsan Arslan	Diyarbakır	
Mehmet Selçuk Erdoğan	Adıyaman	
Mehmet ERDOĞAN	Adıyaman	
Halil AYDOĞAN	Afyonkarahisar	
Fehmi Hüsnü KUTLU	Adıyaman	
Hüseyin GÜLSÜN	Tokat	
Abdurrahman ARICI	Antalya	
Selami UZUN	Sivas	
Cemal KAYA	AGRI	

7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi

ADI VE SOYADI	İLİ	İMZA
İbrahim YIGİT	İstanbul	
Ali KÜÇÜKAYDIN	Adana	
Vahit KIRIŞCI	Adana	
Faruk Koca	Ankara	
Muzaffer BAŞTOPRAK	Kocaeli	
Mahmut Dündü	Gaziantep	
Hasan ALTAN	KASTAMONU	
Mehmet Hanifi ALIR	Ağrı	
Ali GÜNER	İGDIR	
Dr. Cahit Patlıbal	K. Maraş	
Mehmet Sağlam	Kırmanca	
Ahmet Erdal FERİHAN	Neuşehir	
Ahmet İNAL	BATMAN	
Zülfikar İZOL	Şanlıurfa	
Osman KILIC	SIVAS	
Cemal TAŞAR	BITLİS	
YASAR ERYILMAZ	AĞRI	
Abdullah Veli Sağdıç	Pınarçak	
Efani BAETAC	Bayburt	
Fahrettin Poyraz	Bilecik	
Nuri Uşlu	Uşak	
Atilla Koc	Aydın	
Ali Osman Sali	Balıkesir	
MUSTAFA GETİN	UŞAK	
Hamza Yanılmaz	ELAZIĞ	

7/11/1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi

ADI VE SOYADI	İLİ	İMZA
Tevfik Zıggeddin AKBULUT	Tekirdağ	
Gönül BEKİN SOHKULUBEY	Mardin	
Sabahattin Çauşcı	SURFA	
Mustafa Hamarat	ORDU	
SAFİYE SEYMENOĞLU	TRABZON	
Abdurrehman DODURGAN	SİNOP	
Abdulkadir Akpül	YOZGAT	
Necdet Budak	Edirne	
Rıvan Köybaşı	Neuşehir	
Bayram Ali BAYRAMOĞLU	RİZE	
Çağrı Akdemir ÖZYAVUZ	S.İlpa	
Musa Sivacıoğlu	Kastamonu	
Sedat KIZILCIKU	Bursa	
VAHİT KILIC	BİTLİS	
BİRNUR SAHİNOĞLU	SAMSUN	
Zeyid ASLAN	TOKAT	
Nazım ERREN	İSTANBUL	
Metin İlman	BOĞU	
Mustafa Atas	İSTANBUL	
Soner Aksoy	Kütahya	
A.Sibel Gönül	Kocaeli	
İbrahim KAVAZ	ERZURUM	

## GENEL GEREKÇE

150 yıllık anayasa geleneği içinde, halkın katılımı ve demokratik yöntemlerle Anayasa yapılamamış olması ülkemiz bakımından büyük bir eksikliklerdir.

Diğer anayasalar gibi, 1982 Anayasası da olağanüstü koşullar altında kabul edilip yürürlüğe konulmuştur. Devlet tecrübemiz, birikimimiz ve toplumsal talep ekseninde, 1982 Anayasasının tamamen değiştirilmesine ihtiyaç vardır. Aslında tüm toplum kesimleri de bu ihtiyaç konusunda mutabakat halindedir. Ancak bu mutabakat, bugüne kadar Anayasasının tümünün değiştirilmesine yetmemiştir. 2007 yılında yeni bir Anayasasının hazırlanması amacıyla çalışmalar yapılmış, ancak bu girişimler de değişik nedenlerden dolayı başarılı olamamıştır.

Yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra 1982 Anayasasında değişiklikler yapılması zorunlu hale gelmiş ve günümüze kadar farklı gerekçelerle 16 kez değişiklik yapılmıştır. Bu kapsamda Anayasasının toplam 85 maddesi ile Başlangıç metni kısmen değiştirilmiştir.

Bununla birlikte hâlen, Anayasada değiştirilmesi gereken çok sayıda hüküm yer aldığı gibi, toplumsal ihtiyaçlar ve beklentilerin karşılanması amacıyla bazı alanlarda yeni düzenlemelerin yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu kapsamda; kadın-erkek eşitliğinin sağlanması; toplumun bazı kesimlerinin, sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak daha iyi korunması ve gözetilmesi; kişisel verilerin korunması; bireylerin yurt dışına çıkmalarının sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerin daraltılması; çocuk haklarının anayasal temele kavuşturulması, her türlü istismara karşı çocukların korunması; sendikal haklar ile grev hakkında öngörülen bazı sınırlamaların kaldırılması, memurlara ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkının tanınması; demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olan siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin hükümlerin, uluslararası belgelerde yer alan objektif kriterler de dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi; bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkının düzenlenmesi; bir siyasî partinin kapatılmasına sebep olan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine son verilmesi; Yüksek Askerî Şûra kararlarının yargı denetimine açılması; memur ve diğer kamu görevlilerine disiplin cezası olarak verilen uyarma ve kınama cezalarının da yargı denetimine açılması; askerî yargının görev alanının daraltılması ve sivillerin askerî mahkemelerde yargılanmasının tamamen önlenmesi; mukayeseli hukuk uygulamaları ve ülkemizin ihtiyaçları göz önüne alınarak Anayasa Mahkemesinin yeniden yapılandırılması, üye sayısının artırılması, mahkeme üyelerinin belirli bir süre için bu göreve seçilmesi ve pek çok ülkede uygulanmakta olan bireysel başvuru müessesesinin yürürlüğe konulması; Askerî Yargıtayın ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin bağımsızlığının güçlendirilmesi; Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun demokratik, şeffaf ve geniş tabanlı bir yapıya kavuşturulması, hâkim ve savcılarının da haklarında kararlar alan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunda temsili; ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konseyin anayasal dayanağa kavuşturulması; demokratik hayata yapılan kabul edilemez müdahalelerde görev alanların cezaî, malî ve hukukî sorumluluklarını kaldıran geçici 15 inci maddenin ilgası gibi hususlar Anayasasının mutlaka değiştirilmesi gereken hükümlerinin başında yer almaktadır.

Ülkemizde, yukarıda belirtilen hususlarda, Anayasa değişikliği yapılması gerektiğine ilişkin bir mutabakat bulunmaktadır. Değişik sivil toplum kuruluşları ve partiler tarafından hazırlanan Anayasa taslaklarında da ana hatlarıyla Teklifte yer alan konularda, benzeri düzenlemelere yer verilmektedir. Ayrıca, düzenleme yapılan konular, uzmanlar ve kamuoyu tarafından uzun zamandan beri tartışılan ve sorunlu olduğu kabul edilen alanlar olup, bunlardan bir kısmı daha, Teklifte çözüme kavuşturulmaktadır.

Anayasa değişikliğine ilişkin bu Kanun Teklifi, yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır.

## MADDE GEREKÇELERİ

**MADDE 1-** 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür."

Yapılması öngörülen değişiklikle, kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamaya yönelik olarak Devlet tarafından bazı tedbirlerin alınabilmesine imkan tanınmakta ve alınacak bu nitelikteki tedbirlerin, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamayacağı vurgulanmaktadır. Öte yandan, özel surette korunması gereken kesimler için alınacak tedbirlerin de eşitlik ilkesine aykırı sayılamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu sayede Devletin, tüm toplum kesimleri arasında bir yandan eşitliği sağlamaya, diğer yandan da korunması gerekenleri korumaya yönelik özel tedbirler alabilmesinin önü açılmakta ve bu amaçla yapılan düzenlemelerin eşitlik ilkesine aykırı kabul edilemeyeceği anayasal güvenceye kavuşturulmaktadır.

**MADDE 2-** Anayasada kişisel verilerin korunmasına yönelik dolaylı hükümler bulunmakla birlikte yeterli değildir. Mukayeseli hukukta ve tarafı olduğumuz uluslararası belgelerde de kişisel verilerin korunması önemle vurgulanmaktadır.

Maddeyle, herkesin, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı, anayasal bir hak olarak teminat altına alınmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin kendilerini ilgilendiren kişisel veriler üzerinde hangi hak ve yetkilere sahip olduğu ve kişisel verilerin hangi hallerde işlenebileceği hükme bağlanırken, kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenleneceği öngörülmektedir.

**MADDE 3-** Maddede yapılan değişiklikle, idare tarafından, vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin sınırlandırılmasına son verilmekte; yurt dışına çıkma hürriyetinin, sadece suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle ve hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilmesi ilkesi benimsenmektedir.

**MADDE 4-** Maddeyle, tarafı olduğumuz Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ile diğer uluslararası belgelerde yer alan ve çocuk haklarıyla ilgili kabul gören evrensel ilkeler, Anayasa metnine dahil edilmekte; her çocuğun himaye ve bakımdan yararlanma hakkı olduğu vurgulanmakta ve çocuğun ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Getirilen düzenlemeyle ayrıca Devlete, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukların korunmasına yönelik gerekli tedbirleri alma ödevi yüklenmektedir.

**MADDE 5-** Anayasanın 51 inci maddesinin dördüncü fıkrası, sendika özgürlüğünü iş kolu ile sınırlamakta ve aynı zamanda aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamayacağını hükme bağlamaktadır. Bu düzenleme, Uluslararası Çalışma Teşkilatının (ILO) Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 Sayılı

Sözleşmesine aykırı bulunmaktadır. Bu nedenle, söz konusu aykırılığın giderilmesi amacıyla 51 inci maddenin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

**MADDE 6-** Anayasanın 53 üncü maddesinin mevcut düzenlemesinde, memur ve diğer kamu görevlilerinin sadece toplu görüşme hakkına sahip olduğu hükme bağlanmaktadır. Toplu görüşme kapsamında anlaşma sağlanması halinde, mutabakat metni imzalanmakta ve gereği için Bakanlar Kurulunun takdirine sunulmaktadır. Anlaşma sağlanamazsa, konu yine Bakanlar Kurulunun takdirine bırakılmaktaydı. Uzlaştırma Kuruluna gidilmesi de mümkündür. Ancak, Uzlaştırma Kurulunun kararları Bakanlar Kurulunu bağlayıcı nitelikte olmadığından, anlaşmazlık, her zaman Bakanlar Kurulunun takdir ettiği şekilde sonuçlandırılıyordu.

Maddeye eklenen yeni hükümlerle, memur ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı getirilmektedir. Toplu sözleşme konusunda kamu işvereni ile memur ve diğer kamu görevlileri anlaşılırsa, toplu sözleşme imzalanacak ve uygulamaya konacaktır. Eğer anlaşma olmazsa, konu Uzlaştırma Kuruluna götürülecektir. Uzlaştırma Kurulunun vereceği karar kesin olacak ve toplu sözleşme yerine geçecektir. Mevcut düzenlemedeki Bakanlar Kurulunun takdir yetkisi sona erdirilmektedir. Ayrıca, memur ve diğer kamu görevlilerine tanınan toplu sözleşme hakkının, emeklilere yansıtılmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenlenmesi öngörülmektedir. Bu şekilde emeklilerin de kanunda öngörülen çerçevede toplu sözleşmenin sonuçlarından faydalanması imkanı getirilmektedir. Yapılan bu yeni düzenlemenin bir sonucu olarak 53 üncü maddenin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

Öte yandan, maddeyle, Uluslararası Çalışma Teşkilatının (ILO) Teşkilatlanma ve Kollektif Müzakere Hakkı Prensiplerinin Uygulanmasına Mütteallik 98 Sayılı Sözleşmesinin 4 üncü maddesinde öngörülen "serbest ve gönüllü toplu pazarlık" ilkesiyle bağdaşmayan 53 üncü maddenin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

**MADDE 7-** Maddeyle, tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile çağdaş demokratik toplumlarda çalışma hayatını düzenleyen ve genel kabul gören evrensel ilkelerle bağdaşmayan, grev ve lokavt hakkına gereksiz sınırlamalar getiren, 54 üncü maddenin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmaktadır. Söz konusu hükümlerin kaldırılmasıyla, sendikal haklar ile grev ve lokavt hakkının kullanılabilmesi bakımından, ileri bir adım atılmış olmaktadır.

**MADDE 8-** Ülkemizde siyasî partilerin bağlı olduğu hukukî rejimin, yapılan tüm iyileştirmelere rağmen, siyasî partilerin aleyhine işlemesi önlenememiş ve bu rejim, ağırlıklı olarak özgürlükleri daraltıcı nitelikte işlemiştir. 1961 Anayasasından bugüne kadar ülkemizde, Anayasa Mahkemesi kararıyla yirmi beş siyasî parti kapatılmış olup bu sayıya askerî müdahale dönemlerinde kapatılan siyasî partiler dahil değildir. Buna karşın, bugüne değin, Avrupa ülkelerinin tamamında kapatılan siyasî parti sayısı altıdır. Ayrıca siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin kararlara karşı ülkemiz aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuruların —biri hariç— tamamında "ihlâl kararı" verilmiştir. Yaşanan bunca tecrübe, Türkiye'nin istikrarı ve ülkemizin muhatap olduğu ihlâl kararları gözetildiğinde; parti kapatma rejimini, sistemin taşıyamayacağı bir yük olmaktan çıkaracak nitelikte bir reform yapılmasına ihtiyaç olduğu açıkça görülmektedir.



Değişik tarihlerde Anayasa ve yasalarda yapılan iyileştirmelerin amaçlarına uygun olarak uygulanamamış olması, kapatma kararlarının ulusalüstü yargıda sözleşme ihlâli olarak nitelendirilmesi, siyaset kurumuna ölçsüz müdahalelerin yol açtığı istikrarsızlık gibi etkenler, bu düzenlemeyi zorunlu kılmıştır.

Maddede yapılan değişikliklerin birincisi, siyasî partilerin malî denetiminin Sayıştaya verilmesidir. Mevcut düzenleme uyarınca, siyasî partilerin malî denetimi Anayasa Mahkemesince yapılmaktaysa da Anayasa Mahkemesi bu denetimi yaparken Sayıştaydan yoğun şekilde yardım almaktadır. Bugüne kadar konuya ilişkin dile getirilen öneriler de, siyasî partilerin malî denetiminin Sayıştaya bırakılması yönünde olmuştur. Bu konuda oluşan genel mutabakat dikkate alınarak, bu yönde bir değişikliğe gidilmiştir.

Öte yandan, siyasî partiler, milletvekilleri ve bakanlar, siyaset kurumunun başlıca özneleridir. Milletvekilleri ve bakanların yargılanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin iznine bağlıdır. İki özne için öngörülen kurumsal güvencenin, Türkiye'nin yaşadığı deneyimler de göz önüne alındığında, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsuru olan siyasî partiler için de getirilmesi mutlak bir zorunluluktur. Bu zorunluluktan hareketle, maddeyle, siyasî partilerin kapatılması; mukayeseli hukuk ve uluslararası belgeler de dikkate alınmak suretiyle, yeni bir hukukî rejime bağlanmaktadır.

Yapılması öngörülen değişiklikle, siyasî partilerin kapatılması davasının açılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinde oluşturulacak özel bir Komisyonun izin vermesi koşuluna bağlanmak suretiyle, bir dava şartı getirilmektedir. Bu Komisyonun, izin talebinin Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaştığı tarihte Mecliste grubu bulunan siyasî partiler, beşer milletvekiliyle temsil edileceklerdir. Komisyonun, Meclis Başkanı başkanlık edecek ve Komisyonun izin konusundaki kararını gizli oyla ve üye tam sayısının üçte iki oy çokluğuyla verecektir. Bu Komisyonun vereceği kararların, yargı denetimi dışında tutulması öngörülmüştür. Yine kapatma davası izin talebi konusunda Meclisteki siyasî parti gruplarınınca, görüşme yapılamayacağı ve karar alınamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu husus düzenlenirken, Mecliste sürüncemede kalmasının önlenmesi bakımından izin konusunun karara bağlanması için bir süre şartı da getirilmektedir. Ayrıca, Komisyonun oluşumuna, izin talebinin görüşülme usul ve esaslarına ilişkin hususların Meclis İctüzüğüyle düzenleneceği de maddede hükme bağlanmaktadır.

Venedik Komisyonu olarak bilinen ve Avrupa Konseyinin danışma organı olan Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu, 13-14 Mart 2009 tarihinde Venedik'te yapmış olduğu 78 inci Genel Kurul toplantısında kabul ettiği "Türkiye'de Siyasî Partilerin Yasaklanmasına İlişkin Anayasal ve Yasal Hükümlere Dair Görüşü"nde; ortak Avrupa uygulaması ile karşılaştırıldığında, Türkiye'deki parti yasaklama ve kapatma davalarını başlatma sürecinin Avrupa ülkelerine nazaran daha keyfi ve daha az demokratik kontrole tabi bir süreç olduğunu ve parti kapatmaya ilişkin mevcut Türk kurallarının temel sorununun hem parti yasaklama veya kapatma sürecinin başlatılmasına hem de partilerin gerçekten yasaklanmasına ve kapatılmasına ilişkin eşğin çok düşük olduğunu belirttikten sonra, Türkiye'deki genel parti koruma seviyesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa ortak demokratik standartları seviyesine yükseltilmesi için, Cumhuriyet Başsavcısının parti kapatma davası açma yetkisinin bir tür demokratik kontrole tabi tutulacağı bir sistemin getirilmesini tavsiye etmiştir.

Yapılan yeni düzenlemeyle, siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin sistem, Venedik kriterlerine kısmen de olsa uyumlu hale getirilmiş ve siyasal örgütlenme özgürlüğü güçlendirilmiş olmaktadır.

Odak haline gelme nedeniyle siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin maddî unsurlarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen görüş ve düşünceler ile idarenin eylem ve işlemlerinin odak olmanın tespitinde gözetilemeyeceği hükme bağlanmaktadır. Gerçekten de burada sayılanların bir kısmı yasama sorumsuzluğu kapsamında kalan, diğer bir kısmı ise zaten yargı denetimi altında olan konulardır.

69 uncu maddenin yedinci fıkrasında, kapatma kararı yerine Devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakma kararının da verilebileceği belirtilmektedir. Getirilen düzenlemeyle, Devlet yardımından yoksun bırakılmanın da, bağlı olduğu kapatma davasının ve kapatma kararının usulüne tabi olduğu ve tek başına dava konusu yapılamayacağı hükme bağlanmaktadır.

Maddeyle yapılan diğer bir önemli değişiklik ise, 69 uncu maddenin beşinci fıkrasındaki “Bir siyasî partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.” hükmünün yürürlükten kaldırılmasıdır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları da bu doğrultudadır. Yine siyaset alanının genişletilmesi amacıyla 69 uncu maddenin sekizinci fıkrasındaki, temelli kapatılan bir partinin bir başka ad altında kurulamayacağına ilişkin hüküm de yürürlükten kaldırılmaktadır.

Yapılan bu değişikliklere ilave olarak, bir siyasî partinin kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri için öngörülen siyaset yasağı süresi beş yıldan üç yıla indirilmektedir. Ayrıca, “temelli kapatma” ve “kapatma” şeklinde Anayasada yer alan farklı kullanımların giderilmesi ve terim birliğinin sağlanması amacıyla maddede geçen “temelli” ibareleri de yürürlükten kaldırılmaktadır.

**MADDE 9** - Bireylerin, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen iş ve işlemlerle ilgili olarak bilgi edinebilmesi, kamu yönetiminde şeffaflığın sağlanması bakımından büyük öneme sahiptir. Bilgi edinme hakkı, bu konuda çıkartılan özel bir Kanunla düzenlenmiş bulunmasına rağmen, Anayasada bu hakkı doğrudan düzenleyen açık bir hüküm yer almamaktadır. Günümüz toplumunda büyük önemi haiz olan bu hakkın garanti altına alınmasının ileri bir adım olacağı düşünüldüğünden, maddede yapılan değişiklikte bilgi edinme hakkı, Anayasada açıkça düzenlenmektedir.

Öte yandan, maddeyle, Kamu Denetçiliği Kurumunun kurulması öngörülmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu, bireylerin idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetlerini incelemekle görevlendirilmektedir. Pek çok Avrupa ülkelerinde işletilen bu müessesenin, idarenin işleyişi konusunda standartlar oluşturacağı, ilkeler belirleyeceği ve önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumunun kurulup faaliyete geçirilmesi, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının da bir gereğidir. Bu kapsamda, idarenin işleyişi ile ilgili olarak, bireylere, kamu denetçisine başvurma hakkı getirilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulması öngörülen

Kamu Denetçiliği Kurumunda görev yapacak Kamu Başdenetçisinin seçimine ilişkin anayasal esaslar düzenlenmektedir. Bunların yanında, Kamu Denetçiliği Kurumuna ilişkin diğer hususların kanunla düzenleneceği hükme bağlanmaktadır.

Bilindiği gibi konuyla ilgili Kanun daha önce yürürlüğe girmiş olmasına rağmen, anayasal dayanağının bulunmadığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. Sorun, Anayasa normu düzeyinde ve kurulu iktidarı bağlar şekilde çözüme kavuşturulmaktadır.

**MADDE 10-** Maddeyle, Anayasanın 84 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır. Söz konusu fıkra, partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşürülmesiyle ilgilidir.

Milletvekilliği, seçmen iradesi ile oluşan ve öznesi, seçilmiş kişi olan demokratik bir statüdür. Partinin kapatılması, millet ile milletvekili arasında kurulu olan bağı sona erdiremez. Kaldı ki milletvekilliği düşen kişi, ilk seçimlerde bağımsız milletvekili olarak yeniden Meclise dönebilmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, milletvekilliğinin düşürülmesi yaptırımının bir mantığı kalmamaktadır.

Öte yandan bu yaptırım, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 Nolu Protokolün 3 üncü maddesinde yer verilen “Yüksek Sözleşmeciler Tarafından, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde... seçimler yapmayı taahhüt ederler.” şeklindeki hükümlerle de bağdaşmamaktadır. Kaldı ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, konuyla ilgili olarak, ülkemiz hakkında vermiş olduğu karar da bu yöndedir.

Ayrıca milletvekilinin, bir suç işlemesi durumunda dokunulmazlığının kaldırılması ve yargılanması yolu her zaman açıktır. Maddeyle, seçme ve seçilme temel hakkının özünü yok eden ölçsüz bir yaptırım niteliğinde olan bu müessese, yürürlükten kaldırılmaktadır.

**MADDE 11-** Bilindiği gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin beş yılda bir yapılmasını emreden Anayasanın 77 nci maddesinin birinci fıkrası, 21/10/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve milletvekili seçimlerinin her dört yılda bir yapılması hükme bağlanmıştır.

Bu düzenlemenin bir sonucu olarak, Anayasanın 94 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında değişiklik yapılmaktadır. Buna göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı seçimlerinin her yasama döneminde iki kez yapılması ve ilk seçilenlerin görev süresinin iki yıl olması, ikinci devre için seçilenlerin görev süresinin ise o yasama döneminin sonuna kadar devam etmesi öngörülmektedir.

**MADDE 12-** Anayasanın 125 inci maddesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tâbi olduğu genel ilke olarak belirlenmiş, ancak bazı istisnalar öngörülmüştür. Bunlardan birincisi, Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler, ikincisi ise, Yüksek Askerî Şûra kararlarıdır. Yüksek Askerî Şûranın silahlı kuvvetlerden ilişik kesme kararları kamuoyunda çok tartışılmış ve değişik eleştirilere konu olmuştur. Diğer askerî

merciler (kuvvet komutanlıkları) tarafından verilen Silahlı Kuvvetlerden ilişik kesme kararları Askerî Yüksek İdare Mahkemesi tarafından yargı denetimine tabi tutulurken, Yüksek Askerî Şûra tarafından verilen ilişik kesme kararlarının yargı denetimine tabi olmaması, Anayasanın 10 uncu maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır. Bu eşitsizliğin giderilmesi amacıyla, mukayeseli hukuk uygulamaları ve tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler göz önüne alınarak, maddeyle, Yüksek Askerî Şûranın Silahlı Kuvvetlerden ilişik kesme niteliğindeki kararları yargı denetimine açılmakta ve bu sayede hukuk devleti ilkesinin daha da güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Öte yandan, 125 inci maddenin dördüncü fıkrasında, yargı yetkisinin, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olduğu; yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemeyeceği hükme bağlanmış ve maddenin gerekçesinde "...yargı organının idarî işlemin yerindeliliğini denetlemeyeceği..." belirtilmiş olmasına rağmen, uygulamada bu hükme uymayacak şekilde yargı kararlarının verildiği görüldüğünden, bu tür uygulamaların önüne geçilmesi amacıyla, fıkra da yargı yetkisinin, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamayacağı açıkça vurgulanmıştır. Bu ilkenin Anayasada yer almasının yargı pratiğimizden kaynaklandığı ve önleyici işlevi olacağı açıktır. Yerindelik denetimi, yürütme iktidarının negatif kullanımı anlamına gelir.

**MADDE 13-** Anayasanın 53 üncü maddesinde yapılan değişiklik, memur ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı verilmektedir. Anayasanın 128 inci maddesinde ise, memur ve diğer kamu görevlilerinin nitelik, atanma, aylık, ödenek gibi özlük haklarının kanunla düzenleneceği hükmü yer almaktadır. 53 üncü maddede yapılan değişikliğe paralel olarak, memur ve diğer kamu görevlilerinin malî ve sosyal haklarına ilişkin toplu sözleşme hükümlerinin saklı olduğu hükme bağlanmaktadır.

**MADDE 14-** Anayasanın 129 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında disiplin kararlarının yargı denetimine tabi olduğu belirtilmekte, ancak uyarma ve kınama cezaları yargı denetimi dışında tutulabilmekteydi. Cezanın hafifliğinin, insan onurunu zedeleme niteliği yönünden diğer cezalara göre daha az etki doğurmayacağı dikkate alınarak, maddenin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklik, memurlar ve diğer kamu görevlilerine verilen uyarma ve kınama cezalarının da yargı denetimine açılması öngörülmektedir.

**MADDE 15-** Anayasanın 144 üncü maddesinde hâkim ve savcılarının denetimi ile haklarında inceleme ve soruşturma işlemlerinin yapılması düzenlenmektedir. Hâkim ve savcılarla ilgili denetim, inceleme ve soruşturma işlemleri, halen Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılmaktadır. Adalet müfettişleri ise Teftiş Kurulu bünyesinde ve Adalet Bakanlığına bağlı olarak görev yapmaktadır. Maddenin mevcut hükmü, içeriğinde çok az değişiklik yapılmak suretiyle, 159 uncu maddede düzenlenmektedir. Hâkim ve savcılarının denetimi yetkisi Adalet Bakanlığından alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna devredilmektedir.

144 üncü maddede yapılan değişiklik, "Adalet hizmetlerinin denetimi" kenar başlıklı yeni bir hüküm getirilmektedir. Hâkim ve savcılarının denetim yetkisinin Kurula devredilmesi üzerine, Kurulun denetim yetkisinin dışında kalan ve yargı göreviyle ilgili olmayan adalet hizmetlerinin denetimi için Adalet Bakanlığına bağlı yeni bir Teftiş Kurulunun kurulması

öngörülmektedir. Bu bağlamda, icra daireleri, noterler, cezaevleri gibi yerlerde sunulan adalet hizmetleri ile savcılarının idarî görevleri yönünden denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma işlemlerinin Adalet Bakanlığına bağlı adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler eliyle yapılacağı, buna ilişkin usul ve esasların kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmaktadır.

**MADDE 16-** Maddeyle, askerî yargının görev alanı yeniden düzenlenmektedir. Mevcut hükümde askerî yargının görev alanı oldukça geniş düzenlenmiş olup bu durum, değişik uluslararası belgelerde (Katılım Ortaklığı Belgesi, İlerleme Raporları, İstişari Ziyaret Raporları vb) vurgulanmıştır. Yine, Yargı Reformu Stratejisinde ve Avrupa Birliği müktesebatının Türkiye Cumhuriyeti tarafından üstlenilmesine yönelik olarak hazırlanan ve Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe giren 2008 Yılı Ulusal Programında, askerî mahkemelerin görev alanının demokratik hukuk devletinin gerektirdiği ölçüler çerçevesinde yeniden tanımlanması öngörülmüştür.

Mukayeseli hukuk da göstermektedir ki, pek çok ülkede ayrı bir askerî yargı sistemi bulunmamakta ve asker kişiler de adliye mahkemelerinde yargılanmaktadır. Bazı ülkelerde ise, askerî mahkemeler sadece disiplin mahkemesi olarak, oldukça sınırlı bir alanda görev yapmaktadır. Buna karşın askerî yargı ülkemizde, demokrasi ve hukuk devleti standartlarının dışında, geniş bir görev alanına sahiptir. Askerî yargının görev alanının geniş belirlenmiş olması, bazen yargı mercileri arasında görev uyumsuzluklarına da neden olabilmektedir.

Getirilen düzenlemeyle askerî mahkemelerin görev alanı, askerî suçların yargılanmasıyla sınırlandırılmaktadır. Askerî suç ise yüksek mahkemelerce tanımlanmış bir kavramdır. Anayasa Mahkemesinin 25/10/1994 tarihli ve E. 1994/2, K. 1994/76 sayılı kararında, askerî suçun unsurları, askerî bir yararı ihlâl etmek ve askerî nitelikte olmak biçiminde açıklanmıştır. Bir suçun Askerî Ceza Kanununda açıkça yer almış olmasının, onun askerî suç sayılmasına yetmeyeceği belirtilmiştir. Yine 1/7/1998 tarihli ve E. 1996/74, K. 1998/45 sayılı kararında askerî mahkemelerin görev alanının, “askerî hizmetlerin yürütülmesindeki özellikler, disiplinin korunması, asker kişilerin astlık üstlük ilişkileri dikkate alınarak ...” belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu veriler göz önüne alınarak, askerî mahkemelerin görev alanı, çağdaş ülkelerde olduğu gibi daraltılmakta ve asker kişilerin, sadece askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri askerî suçlara ait davalarla sınırlı tutulmaktadır. Maddede yer verilen “asker kişi”, “askerî hizmet ve görev” ve “askerî suç” kavramları tahdidi ve daraltıcı bir düzenleme olarak; askerî gerekler ile demokratik hukuk devleti ve adil yargılanma hakkı gereklerini ölçülü bir şekilde denkleştirmektedir.

Öte yandan, Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçların, her halde adliye mahkemelerinde görüleceği düzenlenmektedir. Devletin güvenliğine karşı suçlar ile anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar ibaresi ile 26/09/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısımının Dördüncü ve Beşinci bölümlerinde yer alan suçlar kastedilmektedir. Dolayısıyla, bu suçların, kim tarafından işlenirse işlensin, adliye mahkemelerinde yargılanacağı hükme bağlanmaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle, asker olmayan kişilerin, savaş hali haricinde, askerî mahkemelerde yargılanamayacağı anayasal teminat altına alınmaktadır.

Üçüncü fıkrada yer alan mevcut düzenlemede, savaş veya sıkıyönetim hallerinde, askerî mahkemelerin hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduklarının kanunla düzenleneceği öngörülmüştür. Bu hüküm, ikinci fıkrada yapılan değişikliğe rağmen, sıkıyönetim halinde, askerî mahkemelerin, sivilleri de yargılamasına imkan verebilmektedir. Yine bu hüküm, birinci fıkrada askerî mahkemelerin görev alanının yeniden belirlenmesine ve daraltılmasına rağmen, sıkıyönetim halinde, kanunla, görev alanının genişletilmesine imkan vermektedir. Bu tür yorumlamaların önlenmesi ve olası tereddütlerin giderilmesi amacıyla, üçüncü fıkrada yapılan değişiklikle, sıkıyönetim dönemlerinde de, kanunla, sivillerin yargılanmasının ya da askerî mahkemelerin görev alanlarının genişletilmesinin mümkün olamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu nitelikteki düzenlemelerin, sadece savaş hali için mümkün olabileceği belirtilmektedir. Mukayeseli hukuka bakıldığında da, sadece savaş ve barış hali olmak üzere ikili bir ayrıma gidildiği ve savaş haline münhasır olmak üzere bazı istisnai düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Yine değişik sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan Anayasa taslaklarında da, sıkıyönetim dönemiyle ilgili olarak yargı konusunda özel hükme yer verilmediği görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan değişiklikle, sıkıyönetim dönemlerinde de temel hak ve özgürlüklerin korunması ve adil yargılanma hakkının garanti altına alınması amaçlanmaktadır.

Anayasanın mevcut 145 inci maddesinin dördüncü fıkrasında, askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin mahkemesinde görevli buldukları komutanlık ile ilişkilerinin; mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenleneceği belirtilmektedir. Anayasa Mahkemesinin 07/05/2009 tarihli ve E. 2005/159, K. 2009/62 sayılı kararında, Anayasanın 9, 138 ve 140 inci maddelerindeki düzenlemeler gereğince, adli ve idarî yargı için öngörülen yargı bağımsızlığının, askerî yargı için de geçerli olduğunda kuşku bulunmadığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle, söz konusu fıkrada yer alan ve askerî yargının bağımsızlığını zedelediği düşünülen “askerlik hizmetinin gerekleri” ibaresi çıkartılmakta ve fıkranın aynı mahiyetteki son cümlesi yürürlükten kaldırılmaktadır. Bu durumda, askerî mahkemelerin komutanlıkla ilişkilerinin, sadece “mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı” esaslarına göre kanunla düzenlenmesi hükme bağlanmaktadır.

**MADDE 17-** Maddeyle, Anayasa Mahkemesinin kuruluşunda değişiklik yapılmaktadır.

Mevcut düzenlemeye göre, Anayasa Mahkemesinin onbir asıl ve dört yedek üyesi bulunmakta ve Mahkeme tek kurul şeklinde çalışmaktadır. Üyeler altmışbeş yaşına kadar görevlerine devam edebilmekte ve üyelerin tamamı tek bir merci (Cumhurbaşkanı) tarafından seçilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, Anayasaya uygunluğunu esas ve şekil yönünden incelemek, Anayasa değişikliklerini ise şekil yönünden denetlemekle görevlidir. Bundan başka Mahkeme, Anayasada gösterilen diğer görevler ile Yüce Divan görevini de yapmaktadır. Sayılan bu görevler nedeniyle Mahkeme önemli bir iş yükü altındadır.

Öte yandan ülkemiz aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine her yıl binlerce başvuru yapılmaktadır. Bu başvuruların iç hukuk yollarında çözüme bağlanması amacıyla

bireysel başvuru hakkının getirilmesi öngörülmektedir. Bu hak doğrultusunda yapılacak insan hakları ihlâl başvurularının da incelenmesi ve karara bağlanması, Anayasa Mahkemesince gerçekleştirilecektir. Mevcut görevlerinin yanında, bireysel başvuruyla ilgili görevini de yerine getirebilmesi için Mahkemenin yapısında değişiklik yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Maddede değişiklik yapılırken, 2003 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından hazırlanan taslak başta olmak üzere, değişik kişi, kurum, parti ya da sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanmış olan taslaklar da gözletilmiştir.

Tüm bu veriler göz önüne alınmak suretiyle, Anayasa Mahkemesinin yapısı değiştirilmekte ve üye sayısı artırılmaktadır. Halen onbir asıl ve dört yedek olan üye sayısı onyediye yükseltilmekte, yedek üyelik statüsüne son verilmekte ve mevcut yedek üyelerin asıl üye statüsüne geçmeleri öngörülmektedir. Üyelerin geldikleri alanlar çeşitlendirilmektedir.

Öte yandan, mukayeseli hukuka bakıldığında, parlamentoların anayasa mahkemelerine üye seçmesinin neredeyse ortak bir uygulama olduğu görülmektedir. Örneğin; Almanya, İsviçre, Macaristan, Polonya, Portekiz, Makedonya, Litvanya ve Hırvatistan'da anayasa mahkemesi üyeleri yasama organı tarafından seçilmekteyken, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, İtalya, Romanya, İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde anayasa mahkemesi üyelerinin seçilmesi yetkisi, yasama, yargı, hükümet ve devlet başkanı arasında paylaşılmaktadır. Fransa'da ise Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçilmesi yetkisi Devlet Başkanı, Meclis Başkanı ve Senato Başkanına ait bulunmaktadır.

Mukayeseli hukukun ortak uygulaması dikkate alınarak, Türkiye Büyük Millet Meclisinin de Anayasa Mahkemesine üye seçebilmesine imkan tanınmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, iki üyeyi Sayıştay başkan ve üyeleri arasından Sayıştay Genel Kurulunca, her boş üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi de serbest avukatlar arasından, baro başkanlarının göstereceği üç aday içinden seçecektir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı seçimlerde, uzlaşmayla seçim yapılması amacıyla, öncelikle nitelikli oy çokluğu aranacaktır. Nitelikli çoğunluğun sağlanamaması halinde, üye tamsayısının salt çoğunluğunun aranması, salt çoğunluğun sağlanamaması halinde ise ikinci oylamada en fazla oy alan iki adayın katılımı ile yapılacak üçüncü oylamada en fazla oy alan adayın Mahkeme üyesi seçilmesi ilkesi benimsenmiştir.

Cumhurbaşkanı, mevcut düzenlemeye göre onbir asıl ve dört yedek olmak üzere onbeş üyenin hepsini seçerken, getirilen yeni düzenlemede, bu sayı ondörde indirilmektedir. Cumhurbaşkanı, Mahkeme üyelerinden dördünü, üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hakim ve savcılar ile Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından doğrudan seçecektir. Diğer üyeleri ise, Cumhurbaşkanı, mevcut düzenlemede olduğu gibi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Yükseköğretim Kurulu tarafından her boş üyelik için gösterilecek üçer aday içinden seçecektir.

Anayasanın 104 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde, Cumhurbaşkanının yargı ile ilgili yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler sayılırken, Anayasa Mahkemesi üyelerini seçmek görev ve yetkisine de yer verilmiştir. Bununla birlikte, 146 ncı maddede yapılan değişiklikle, Anayasa Mahkemesi üyelerinin tamamının değil, bir kısmının

Cumhurbaşkanınca seçilmesi öngörülmektedir. 104 üncü maddenin ikinci fıkrasının girişinde, Cumhurbaşkanının yapacağı görev ve kullanacağı yetkilerde, Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyacağı hükmünün yer aldığı dikkate alındığında, Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesine üye seçerken, 146 ncı maddede öngörülen şartlara uyacağı hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Buna göre, Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesine, 146 ncı maddede, kendisi için öngörülen sayıda üye seçecektir. 146 ncı maddede yapılan bu değişikliğin sonucunda, 104 üncü madde ile çelişen değil, birbirini tamamlayan bir düzenleme ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla, Anayasanın 104 üncü maddesinde değişiklik yapılmasına gerek görülmemiştir.

Mahkeme üyelerinin aday gösterilmesinde, çoğulcu demokratik yöntemlerle, her boş üyelik için üçer adayın belirlenmesi usulü benimsenmiştir. Aday gösterme seçimlerinde ise, her seçmenin ancak bir aday için oy kullanması öngörülmüştür. Bu düzenlemeyle, seçimlerin tek seferde sonuçlandırılması ve çalışma performansının düşmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Bir diğer amaç ise, seçmenin iradesinin “temsilde adalet” ilkesine uygun olarak sonuçlara yansımalarının sağlanmasıdır.

Mahkeme üyeliğine, yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinden seçileceklerin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatlardan seçileceklerin en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinden seçileceklerin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılardan seçileceklerin adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olmaları ve sayılan bu kişilerin kırkbeş yaşını doldurmuş bulunmaları gerekir.

İki bölüm hâlinde çalışması öngörüldüğünden, Mahkemenin, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla, iki başkanvekili seçmesi öngörülmektedir. Bu görevlere seçilenlerin dört yıllık görev sürelerinin bitimini müteakip yeniden seçilebilmeleri imkanı da bulunmaktadır.

**MADDE 18-** Anayasa Mahkemesi üyeliğinin süresi oniki yıl olarak düzenlenmektedir. Bu değişiklikte, Mahkemede üye profilinin, yeni toplumsal koşullara ve yeni anlayışlara göre makul bir süre içinde kendini yenilemesine olanak tanınmaktadır. Oniki yıllık sürenin, bir taraftan üyelerin yeterince tecrübe kazanması ve bu tecrübelerini Mahkeme çalışmalarına yansıtması açısından yeterli, diğer taraftan da toplumsal değişimin Mahkeme profiline yansımalarına olanak sağlamak için de makul bir süre olduğu değerlendirilmektedir. Mukayeseli hukukta da mahkeme üyeliğinin süreli olduğu görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, bu süre; Almanya’da 12, Fransa, İtalya, İspanya, Bulgaristan, Macaristan, Portekiz, Polonya, Romanya ve Slovenya’da ise 9 yıldır.

Özellikle Anayasada, bir davaya bakmakta olan mahkemenin, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurması üzerine, Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği ret kararlarına konu kanun ya da kanun hükmünde kararnamelere karşı, ancak on yıl geçtikten sonra yeniden başvuru imkanının getirildiği de dikkate alındığında, üyelik süresinin oniki yıl ile sınırlandırılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.



Bu düzenlemeler karşısında, zorunlu emeklilik yaşı öncesinde görev süresi dolan üyelerin atandığı kaynağın özellikleri de dikkate alınarak başka görevlere atanabilmeleri, maaş ve özlük işleri ile emekliliklerine ilişkin konuların, kanunla düzenlenmesi esası benimsenmektedir.

**MADDE 19-** Maddede, Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerinin arasına, bireysel başvuruların incelenmesi de dahil edilmektedir.

Bireysel başvuru ya da anayasa şikâyeti, kamu gücü tarafından, temel hak ve özgürlükleri ihlâl edilen bireylerin başvurdukları olağanüstü bir kanun yolu olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde, temel hakların korunması amacıyla bireysel başvuru yolu, pek çok uygar ülkede anayasa yargısının ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir. Bireysel başvuru yolu, kapsamı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, başta Federal Almanya olmak üzere Avusturya, İspanya, İsviçre, Belçika, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Meksika, Brezilya, Arjantin gibi pek çok ülkede uygulanmaktadır. Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda da bireysel başvuru kurumu kabul edilmiş ve işletilmektedir. Anglo-Amerikan hukukunda teknik anlamda bireysel başvuru kurumu olmasa da, bireysel başvuruyla benzer işlemlere sahip kanun yolları bulunmaktadır.

Türkiye'nin konumuna baktığımızda, bireysel başvuru müessesesinin kabul edilmediği, ancak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkının ve bu Mahkemenin zorunlu yargılama yetkisinin tanındığı görülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yoluyla, iç hukukta halledilemeyen temel hak ihlâllerine ilişkin şikâyetlerin, ulusalüstü düzeyde ele alınması kabul edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde her yıl Türkiye'ye karşı çok sayıda dava açılmakta ve Türkiye pek çok davada tazminata mahkum edilmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, iç hukuk yollarının tüketilmiş olup olmadığını araştırırken, ilgili ülkede bireysel başvuru kurumunun bulunup bulunmadığını da dikkate almakta ve bunu hak ihlâllerinin ortadan kaldırılmasında etkili bir hukuk yolu saymaktadır. Bu nedenle, bireysel başvuru müessesesinin getirilmesiyle, hak ihlâllerine maruz kaldığını iddia edenlerin önemli bir bölümünün bireysel başvuru aşamasında, başka bir ifadeyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmeden önce, tatmin edilebilmesinin mümkün olabileceği ve böylece Türkiye aleyhine açılacak dava ve verilecek ihlâl kararlarında azalma olacağı değerlendirilmektedir. Bu itibarla, Türkiye'de de iyi işleyen bir bireysel başvuru sisteminin kurulması, haklar ve hukukun üstünlüğü temelindeki standartları yükseltecektir.

Diğer yandan, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 2004(6) Sayılı Tavsiye Kararında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki dava yükünün azaltılabilmesi için bireysel başvuru yönteminin iç hukukta tanınmasının gerekliliğine değinilmiş; aynı şekilde, Venedik Komisyonu da 2004 yılında kamuoyuna duyurulan bireysel başvuruya ilişkin Anayasa değişikliği önerisini olumlu bulduğunu ifade etmiştir.

Türkiye'de bireysel başvuru yolunun kabul edilmesi, bir yandan bireylerin sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerin daha iyi korunmasını sağlayacak, öte yandan da kamu organlarını, Anayasaya ve kanunlara daha uygun davranma konusunda zorlayacaktır. Bu amaçlarla yapılan değişikliklerle, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ve teminat altına

alınması için, vatandaşlara bireysel başvuru hakkı tanınmakta ve Anayasa Mahkemesine de bu başvuruları inceleme ve karara bağlama görevi verilmektedir.

Buna göre herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurma hakkına sahiptir. Bireysel başvuruda bulunabilmek için, olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Şu kadar ki, bireysel başvuru kurumunun niteliği dikkate alındığında, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususların bu kapsamda incelenmeyeceği kuralı benimsenerek, diğer yüksek yargı organları ile Anayasa Mahkemesi arasındaki olası görev uyuşmazlıklarının ortaya çıkmasının önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu müessesenin işleyişine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenecektir. Yapılan yeni düzenlemeyle, bireysel başvuruları inceleme görevi verilme suretiyle, Anayasa Mahkemesine, özgürlükleri koruma ve geliştirme misyonu da yüklenmektedir.

Öte yandan, Yüce Divan kararlarının yeniden incelenmesini talep etme imkanı getirilmek suretiyle bu yargılama yönteminde sağlanan güvenceler geliştirilmektedir. Ayrıca, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılayacağı kişiler arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da eklenmektedir.

**MADDE 20-** Maddeyle, Anayasa Mahkemesinin, iki bölüm ve Genel Kurul şeklinde çalışması öngörülmekte, bölümlerin, başkanvekilinin başkanlığında dört üyenin katılımıyla; Genel Kurulun ise Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanması prensibi benimsenmektedir. Ancak bölümler ve Genel Kurul tarafından alınacak kararlar bakımından üye tam sayısının salt çoğunluğu esası getirilmektedir.

Bireysel başvuru müessesesinin yapısı, öngörülen başvuru sayısı ve müessesenin niteliği göz önüne alındığında, başvuruların öncelikle bir kabul edilebilirlik incelemesinin yapılmasına ve bunun için bir komisyon oluşturulmasına imkan tanınmaktadır.

Bölümler, esas itibarıyla bireysel başvuruları incelemekle görevlendirilmektedir. Siyasî partilere ilişkin dava ve başvuruların, iptal ve itiraz davalarının ve Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamaların Genel Kurulca yapılması benimsenmektedir.

Genel Kurul kararları kural olarak salt çoğunlukla alınır. Ancak, niteliği gereği daha özellikli görülen; Anayasa değişikliğinin iptaline, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için, toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu aranmaktadır. Nitelikli oy çokluğu aranan hususlardan birisi, Anayasa değişikliklerinin iptaline ilişkin kararlardır. Anayasanın 148 inci maddesinin birinci fıkrasına göre Anayasa Mahkemesinin, Anayasa değişiklikleri bakımından yetkisinin, sadece şekil bakımından inceleme ve denetleme ile sınırlı olduğu açıktır. Nitelikli oy çokluğu aranan hususlardan ikincisi ise, siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin kararlardır. Maddeyle, nitelikli oy çokluğu aranan hususlara bir ekleme daha yapılmakta ve siyasî partilerin Devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin kararların da siyasî parti kapatma kararlarıyla aynı nitelikli oy çokluğu ile alınabileceği hükme bağlanmaktadır. Mevcut düzenlemede Anayasa

Mahkemesinin nitelikli oy çokluğu nisabı beşte üç olarak belirlenmişken, getirilen düzenlemeyle bu nisap toplantıya katılan üyelerin üçte ikisi şeklinde değiştirilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşturulma biçimi, bölümler arasındaki işbölümü ise İçtüzükle düzenlenecektir.

Bireysel başvuruya ilişkin incelemelerin kural olarak dosya üzerinden yapılması esası benimsenmektedir. Ancak Mahkeme, başvurunun niteliğine göre, gerekli gördüğü takdirde, duruşmalı inceleme de yapabilecektir.

**MADDE 21-** Askerî yargıyla ilgili 145 inci maddede yapılan değişikliğe paralel olarak, Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenmesi öngörülmekte ve mevcut metinde yer alan “askerlik hizmetinin gerekleri” ibaresi, yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirilmesi amacıyla madde metninden çıkarılmaktadır.

**MADDE 22-** Anayasanın 145 ve 156 ncı maddelerinde, askerî yargı ve Askerî Yargıtayla ilgili yapılan değişikliklere paralel olarak, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenmesi öngörülmekte ve mevcut metinde yer alan “askerlik hizmetinin gerekleri” ibaresi, yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirilmesi amacıyla madde metninden çıkarılmaktadır.

**MADDE 23-** Maddeyle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun oluşumu, Kurul üyelerinin nitelikleri ve seçimi, Kurulun çalışma usul ve esasları yeniden düzenlenmektedir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun mevcut yapısı, üye sayısının azlığı, üyelerin sadece yüksek yargıdan gelmesi, ilk derece mahkemelerini yönetmekle görevli olmasına rağmen Kurulda, buralarda görev yapan hâkim ve savcılardan hiçbir temsilcinin yer almaması, Kurul kararlarının tamamen yargı denetimine kapalı olması, Kurul kararlarına karşı etkili iç itiraz sisteminin öngörülmemiş olması, hâkim ve savcılarının denetimi, haklarında inceleme ve soruşturma izni verilmesi, adalet müfettişlerinin atanması gibi önemli bazı yetkilerin Adalet Bakanına ait olması, Kurulun kendisine ait sekretaryasının, binasının ve bütçesinin bulunmaması gibi hususlar gerek iç ve gerekse uluslararası kamuoyunda eleştiri konusu yapılmıştır.

Bir yandan bu eleştirilerin karşılanması ve diğer yandan da Yargı Reformu Stratejisinde öngörüldüğü üzere, yargı bağımsızlığının ve hâkimlik teminatının güçlendirilmesi amacıyla, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısında önemli değişiklikler öngörülmektedir. Bu değişiklikler yapılırken, uluslararası belgeler ve diğer kişi, kurum, parti ya da sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan anayasa tasarıları göz önünde bulundurulmuştur. Bunların yanında mukayeseli hukuk uygulamaları da dikkate alınmıştır. Yüksek yargı kurullarıyla ilgili olarak mukayeseli hukuka bakıldığında, bu kurulların Fransa’da 18, İtalya’da 27, İspanya’da 21, Polonya’da 25 ve Portekiz’de 17

üyeden oluştuğu ve bu kurullarda hakim ve savcılarının da yer aldığı görülmektedir.

Yapılan değişiklik kapsamında, öncelikle, Kurulun üye sayısı, yedi asıl ve beş yedek üyeden, yirmibir asıl ve on yedek üyeye yükseltilmektedir. Adalet Bakanı, Kurulun Başkanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir.

Kurulun üç daire ve Genel Kurul şeklinde çalışması öngörülmektedir. Kurul üyelerinin geldiği kaynaklar çeşitlendirilmektedir. Bu bağlamda, Kurul üyelerinden dördü, yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ve avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca doğrudan seçilecektir. Bundan başka Kurulun;

- Üç asıl ve iki yedek üyesi, Yargıtay üyeleri arasından, Yargıtay Genel Kurulu tarafından,
  - Bir asıl ve bir yedek üyesi, Danıştay üyeleri arasından, Danıştay Genel Kurulu tarafından,
  - Bir asıl ve bir yedek üyesi, Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu üyeleri arasından, Akademi Genel Kurulu tarafından,
  - Yedi asıl ve dört yedek üyesi, birinci sınıf adli yargı hâkim ve savcıları arasından, tüm adli yargı hâkim ve savcıları tarafından,
  - Üç asıl ve iki yedek üyesi ise, birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcıları arasından, tüm idari yargı hâkim ve savcıları tarafından,
- seçilecektir.

Öte yandan, Anayasanın 104 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde, Cumhurbaşkanının yargı ile ilgili yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler sayılırken, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek görev ve yetkisine de yer verilmiştir. Bununla birlikte, 159 uncu maddede yapılan değişiklikle, Kurul üyelerinin tamamının değil, bir kısmının Cumhurbaşkanınca seçilmesi öngörülmektedir. 104 üncü maddenin ikinci fıkrasının girişinde, Cumhurbaşkanının yapacağı görev ve kullanacağı yetkilerde, Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyacağı hükmünün yer aldığı dikkate alındığında, Cumhurbaşkanının Kurula üye seçerken, 159 uncu maddede öngörülen şartlara uyacağı hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Buna göre, Cumhurbaşkanı, Kurula, 159 uncu maddede, kendisi için öngörülen sayıda üye seçecektir. 159 uncu maddede yapılan bu değişikliğin sonucunda, 104 üncü madde ile çelişen değil, birbirini tamamlayan bir düzenleme ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla, Anayasanın 104 üncü maddesinde değişiklik yapılmasına gerek görülmemiştir.

Kurul üyeliklerinin herhangi bir nedenle boşalması halinde, o üyenin geldiği yerden seçilen yedek üye tarafından kalan süre tamamlanacaktır. Sadece Cumhurbaşkanının seçeceği üyelerin yedeği öngörülmemiştir. Cumhurbaşkanı kontenjanından gelen Kurul üyesinin, herhangi bir nedenle üyeliğinin boşalması halinde, Cumhurbaşkanı kısa süre içinde yeniden atama yapabilecektir. Kaldı ki, bu durum, Kurulun yeni oluşumunda, kanunla düzenlenmesi öngörülen toplantı ve karar yeter sayıları karşısında Kurulun çalışmalarını etkilemeyecektir.

Getirilen düzenlemelerden birisi de, Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurulları ile ilk derece mahkemelerinde, dört yılda bir yapılacak seçimlerde, her seçmenin ancak bir aday için oy kullanmasına ilişkin hükümdür. Bu düzenlemenin iki amacı bulunmaktadır. Birincisi, seçimlerin tek seferde sonuçlandırılmasıdır. Gerçekten, Yargıtay Genel Kurulunda yapılan ve aday gösterilmek için salt çoğunluğun arandığı bu nitelikteki seçimlerin onlarca, hatta bazen yüzlerce defa tekrarlanması yoluna gidildiği görülmektedir. Benzer şekilde ilk derece mahkemelerinde yapılacak seçimlerde salt çoğunluğun aranması halinde de, aday gösterme seçimlerinin defalarca tekrarlanması söz konusu olabilecektir. Bu durum, yüksek mahkemelerin ve ilk derece mahkemelerinin çalışma performansını düşürecek ve esasen ağır iş yükü altında olan yargının ilave sorunlarla karşı karşıya kalmasına sebep olabilecektir. Getirilen düzenleme öncelikle bu olumsuzluğa meydan vermeme amacını içermektedir. Bu hükmün ikinci amacı ise, seçmen iradesinin sonuçlara en iyi şekilde yansımaktır. Halen Yargıtay ve Danıştay genel kurullarında yapılan aday gösterme seçimlerinde, her aday adayının salt çoğunluğun oyunu alması aranmaktadır. Örneğin, Yargıtayda 250 üyenin olduğu düşünülürse, 126 oy alan kişi aday gösterilmektedir. Bu işlemler tekrar edilmekte ve aynı 126 oy, her üç aday adayını da belirleyebilmektedir. Buna karşın geriye kalan 124 kişinin iradesi hiçbir şekilde sonuçlara yansımamaktadır. Bu durum ise Anayasada öngörülen “temsilde adalet” ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Bu amaçlarla, aday belirleme seçimlerine ilişkin söz konusu hüküm getirilmiştir. Getirilen bu hükümle, yapılacak seçimlerde “çoğunlukçu” değil, “çoğulcu” bir anlayışın benimsenmesi öngörülmüştür.

Getirilen bir diğer hükme göre, Kurulun Başkanı olan Adalet Bakanı ile Kurulun doğal üyesi olan Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki diğer Kurul üyeleri, kanunda belirlenenler dışında, başka bir görev alamayacak; Kurul tarafından başka bir göreve atanamayacak ve seçilemeyecektir. Bu nitelikteki Kurul üyelerinin hangi görevleri alabilecekleri ilgili kanunda gösterilecektir.

Mevcut düzenlemede olduğu gibi, Kurulun yönetim ve temsili Kurul başkanına, yani Adalet Bakanına ait olacaktır. Ancak, getirilen bir yenilik olarak, Adalet Bakanı, dairelerin toplantılarına katılamayacak ve oy kullanamayacaktır. Kurul üyeleri kendi arasından üç daire başkanı ve daire başkanlarından birini de Başkanvekili olarak seçecektir. Kurul Başkanı yetkilerinin bir kısmını, başkanvekiline devredebilecektir.

Kurulun görevleriyle ilgili mevcut düzenlemede yer alan hükümler esas itibarıyla aynen korunmaktadır. Mevcut metinde “kadro dağıtma” işlemi de Kurulun görevleri arasında sayılmakla birlikte bu hüküm, daha önceden yapılan değişikliklerle anlamsız ve hükümsüz hale geldiğinden madde metninden çıkartılmıştır.

Kurulun görevlerine ilave olarak getirilen en önemli yenilik ise, halen Adalet Bakanlığına ait olan hâkim ve savcılarının denetlenmesi yetkisinin tamamen Kurula devredilmesidir. Yine hâkim ve savcılar hakkında inceleme ve soruşturma izni, Kurulun ilgili dairesinin teklifi üzerine, Kurul Başkanının oluruyla verilecektir. Denetim ile inceleme ve soruşturma işlemleri, Kurul müfettişleri tarafından yapılacaktır. Kurul müfettişleri, muvafakatleri alınmak suretiyle Kurul tarafından atanacaktır. Buna karşın yargısal faaliyetler dışında kalan, icra, noter, cezaevi gibi mercilerin denetlenmesi ile savcılarının tamamen idarî nitelikteki iş ve işlemlerinin denetimi Adalet Bakanlığına bağlı olarak görev yapan adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler eliyle yapılacaktır. Şu halde Kurula bağlı olan Kurul müfettişleri ile Adalet Bakanlığına bağlı olan adalet müfettişleri ayrı alanlarda görev yapacaktır.

Yürürlükteki düzenlemede, Kurul kararları tamamen yargı denetimine kapalı iken, yapılan değişiklikle meslekten çıkarma cezalarına ilişkin kararlar yargı denetimine açılmaktadır. Kurulun diğer kararları için ise etkili iç itiraz sistemi öngörülmektedir.

Mevcut düzenlemede, Kurulun kendi sekreteryasının olmaması, bu işlemlerin Adalet Bakanlığı tarafından yapılması, yine bina ve bağımsız bütçesinin bulunmaması eleştiri konusu yapılmaktaydı. Getirilen düzenlemeyle Kurula bağlı bir Genel Sekreterlik kurulmaktadır. Genel Sekreterlik, Kurulun tüm sekreterya işlemlerini yürütecektir. Yine Anayasa hükmü olarak yazılmamışsa da ilgili kanunlarda yapılması düşünülen değişikliklerle, Kurulun binasının ve bütçesinin olmasının sağlanması öngörülmektedir. Kurul Genel Sekreterinin birinci sınıf hâkim ve savcılar arasından, Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanması hükmüne bağlanmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi Kurul müfettişleri ile Kurulda çalışacak hâkim ve savcılarının atanması, muvafakatleri alınmak koşuluyla, Kurul tarafından yapılacaktır.

Adalet Bakanlığı merkez, ilgili ve ilişkili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılarını atama yetkisi ise Adalet Bakanına ait olacaktır.

Son olarak maddede, kanunla düzenlenmesi gereken hususlara yer verilmiştir.

**MADDE 24-** Maddeyle, Ekonomik ve Sosyal Konsey uygulaması anayasal dayanağa kavuşturulmaktadır. Demokratik sistem içinde ve uluslararası uygulamalarda; ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, sivil toplum kuruluşlarının daha fazla görüş ve katkılarının alınması önem taşımaktadır.

Yapılan yeni düzenlemeyle; Ekonomik ve Sosyal Konseye, geniş bir yelpazede, toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcilerinin katılımıyla, ekonomik ve sosyal sorunlar ile bunlara ilişkin çözüm yolları hakkında görüş üreten fonksiyonel bir kurumsal yapı kazandırılması hedeflenmektedir.

Avrupa Komisyonu ilerleme raporlarında, Türkiye'nin, ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesinde, iyi işleyen ve fonksiyonel bir yapıya kavuşturulmamış olması eleştiri konusu yapılmaktadır. Söz konusu eleştiriler de dikkate alınmak suretiyle anayasal dayanağı oluşturulan yeni Konsey yapısının içinde; sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve hükümet temsilcileri bir araya gelerek, istişari nitelikte görüş bildirme fonksiyonu ifa edecektir.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenecektir.

**MADDE 25-** Maddeyle, demokrasi ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayan, Anayasanın geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmaktadır.

**MADDE 26-** Maddeyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına üç geçici madde eklenmektedir.

**GEÇİCİ MADDE 18 -** Siyasî partilerin kapatılması konusunda, Anayasanın 69 uncu maddesinde değişiklik yapılmış ve demokratik sistemin vazgeçilmez unsuru olan siyasî partilerin kapatılması zorlaştırılmıştır. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Anayasa Mahkemesi önünde derdest durumda olan kapatma davaları hakkında da Anayasanın 69 uncu maddesinde yapılan değişikliğin bir bütün olarak uygulanacağı hükme bağlanmaktadır.

**GEÇİCİ MADDE 19 -** Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra, mevcut Anayasa Mahkemesinin yapısının, yeni hükümlere uyarlanmasına ilişkin geçiş hükümleri düzenlenmektedir.

Anayasa Mahkemesinde halen görev yapan yedek üyelerin, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte asıl üye sıfatını kazanacakları öngörülmektedir.

Mahkemenin üye sayısının artırılması nedeniyle yapılacak yeni üye seçimlerinin hangi makam tarafından ve hangi kontenjanlardan seçileceği belirtilmektedir.

Bireysel başvuru müessesesinin alt yapısının hazırlanma süresi belirlenmektedir.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Anayasa Mahkemesi asıl veya yedek üyesi olanların görev süresinin, kazanılmış hak kapsamında, 65 yaşına kadar devam edeceği hükme bağlanmaktadır. Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce, Mahkemede, değişik görevlere seçilmiş olanların, görevlerinin, seçildikleri sürenin sonuna kadar devam edeceği de hükme bağlanmaktadır.

**GEÇİCİ MADDE 20-** Anayasanın 159 uncu maddesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısında önemli değişiklikler yapılması öngörülmüştür. Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, başta 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu olmak üzere bir çok kanunda, çok sayıda değişiklik yapılması gerekmektedir. Bu değişikliklerin yapılmasının belirli bir zaman alacağı da açıktır.

Bu husus da göz önüne alınmak suretiyle, yeni Kurulun oluşması ve görevine başlayabilmesi için gerekli olan geçiş hükümleri bu maddede düzenlenmiştir. Bu bağlamda, üye sayısındaki artışın bir sonucu olarak, yeni üyelerin nasıl ve hangi süre içinde seçileceği, seçmeye yetkili merciler bazında hükme bağlanmaktadır.

Seçilen üyelerin göreve başlama zamanları belirlenmektedir. Mevcut Kurul üyelerinin seçildikleri sürenin sonuna kadar görevlerine devam edeceği öngörülmüştür.

Adli ve idarî yargı hâkim ve savcılarını arasından yapılacak seçimlerin, Yüksek Seçim Kurulunun genel yönetim ve denetimi altında yapılması öngörülmektedir. Bu seçimlerin; adli

yargı hâkim ve savcılarını bakımından her ilde ve il seçim kurullarının yönetim ve denetiminde, idarî yargı hâkim ve savcılarını bakımından ise, bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde ve bölge idare mahkemesinin bulunduğu ildeki il seçim kurullarının yönetim ve denetimi altında yapılması hükme bağlanmaktadır.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapıncaya kadar Kurul üyelerine ödenecek ücret ile Kurulun nasıl çalışacağına ilişkin temel ilkeler de bu maddede düzenlenmektedir.

**MADDE 27-** Madde, yürürlük ve halkoymasına ilişkindir.



**7/11/1982 TARİHLİ VE 2709 SAYILI TÜRKİYE CUMHURİYETİ  
ANAYASASININ BAZI MADDELERİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASI  
HAKKINDA KANUN TEKLİFİ**

**MADDE 1-** 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasının sonuna “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” cümlesi ve aynı maddeye ikinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiş, devamındaki fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir.

“Çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi özel surette korunması gerekenler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz.”

**MADDE 2-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

**MADDE 3-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23 üncü maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.”

**MADDE 4-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41 inci maddesinin kenar başlığı “I. Ailenin korunması ve çocuk hakları” şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

“Her çocuk, yeterli himaye ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”

**MADDE 5-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51 inci maddesinin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

**MADDE 6-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 53 üncü maddesinin kenar başlığı "A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı" şeklinde değiştirilmiş, üçüncü ve dördüncü fıkraları yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

"Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Uzlaştırma Kuruluna başvurabilir. Uzlaştırma Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Uzlaştırma Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir."

**MADDE 7-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 54 üncü maddesinin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır.

**MADDE 8-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesinin üçüncü, dördüncü ve yedinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, altıncı fıkrasının sonuna "Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen düşünceler ile idarenin eylem ve işlemleri, odaklaşmanın tespitinde gözetilemez." cümlesi eklenmiş, dokuzuncu fıkrasındaki "beş yıl" ibaresi "üç yıl" şeklinde değiştirilmiş, altıncı ve dokuzuncu fıkralarındaki "temelli" sözcükleri, onuncu fıkrasındaki "temelli olarak" ibaresi ile beşinci ve sekizinci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır.

"Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Siyasî partilerin malî denetimi Sayıştay tarafından yapılır. Sayıştayca siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Sayıştayın bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalar, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının talebi üzerine, talebin Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaştığı tarihte Mecliste grubu bulunan her bir siyasî partinin beşer üye ile temsil edildiği ve Meclis Başkanının başkanlığında oluşturulacak Komisyonun üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla vereceği izin üzerine açılır ve Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır. Komisyonun kararları, yargı denetimi dışındadır. İzin talebinin Meclise ulaşmasından itibaren otuz gün içinde Komisyon oluşturulur ve Komisyon, kararını izin talebinin Meclise ulaşmasından itibaren en geç altmış gün içinde verir. Meclisteki siyasî parti gruplarınca, izin talebiyle ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz. İzin talebini karara bağlayacak Komisyonunun oluşumu, izin talebinin görüşülme usul ve esasları Meclis İçtüzüğüyle düzenlenir."

“Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkraya göre kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir. Devlet yardımından yoksun bırakılma, bağlı olduğu kapatma davasının ve kararının usulüne tabi olup tek başına dava konusu yapılamaz.”

**MADDE 9-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74 üncü maddesinin kenar başlığı “VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” şeklinde değiştirilmiş, maddenin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

“Herkes bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

**MADDE 10 -** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 84 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

**MADDE 11-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 94 üncü maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.”

**MADDE 12-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125 inci maddesinin ikinci fıkrasına “Ancak, Yüksek Askeri Şuranın Silahlı Kuvvetlerden her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.” cümlesi eklenmiş, dördüncü fıkrasının birinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz.”

**MADDE 13-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 128 inci maddesinin ikinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir.

“Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.”

**MADDE 14-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 129 uncu maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılmaz.”

**MADDE 15-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 144 üncü maddesi kenar başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“G. Adalet hizmetlerinin denetimi

MADDE 144- Adalet hizmetleri ile savcılarının idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

**MADDE 16 -** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 145 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 145- Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler; asker kişilerin, sadece askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri askerî suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür.

Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz.

Askerî mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adlî yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin görevli buldukları komutanlıkla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

**MADDE 17-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 146 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 146 - Anayasa Mahkemesi onyedii üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarından, Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslı görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.”

**MADDE 18** - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 147 nci maddesinin kenar başlığı "2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğın sona ermesi" şeklinde, birinci fıkrası ise aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir."

**MADDE 19-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 148 inci maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinin sonuna "ve bireysel başvuruları karara bağlar" ibaresi, üçüncü fıkrasındaki "Cumhurbaşkanını," sözcüğünden sonra gelmek üzere "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını," ibaresi eklenmiş, beşinci fıkrası "Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir." şeklinde değiştirilmiş, maddeye ikinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar ve üçüncü fıkradan sonra gelmek üzere "Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar." şeklinde yeni bir fıkra eklenmiş ve devamındaki fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir.

"Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir."

**MADDE 20-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 149 – Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.”

**MADDE 21-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 156 ncı maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

**MADDE 22-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 157 nci maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

**MADDE 23-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 159 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 159- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmibir asıl ve on yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun, dört asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile

avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca, üç asıl ve iki yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Danıştay üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından, yedi asıl ve dört yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcılar arasından adli yargı hâkim ve savcılarınca, üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasından idarî yargı hâkim ve savcılarınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde yapılır. Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden altmış gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır. Diğer üyeliklerin boşalması halinde, asıl üyenin yedeği tarafından kalan süre tamamlanır.

Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurullarından seçilecek Kurul üyeliği için her üyenin, birinci sınıf adli ve idarî yargı hâkim ve savcılar arasından seçilecek Kurul üyeliği için her hâkim ve savcının; ancak bir aday için oy kullanacağı seçimlerde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilir. Bu seçimler her dönem için bir defada ve gizli oyla yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki asıl üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adli ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.



Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.”

**MADDE 24** – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 166 ncı maddesinin kenar başlığı “I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey” şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.”

**MADDE 25** – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

**MADDE 26-** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 18- Bu Kanunun 8 inci maddesiyle Anayasanın 69 uncu maddesinde yapılan değişiklikler, Anayasa Mahkemesinde görülmekte olan davalarda da uygulanır.”

“GEÇİCİ MADDE 19- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla;

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay üyesinin ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

c) (a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

ç) (c) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.”

“GEÇİCİ MADDE 20- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir.

a) Cumhurbaşkanı, hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında en az onbeş yıldan beri görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer. Cumhurbaşkanı, üst kademe yöneticileri arasından seçeceği Kurul üyesini, bakanlık, müsteşarlık, müsteşar yardımcılığı, valilik, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, kamu kurum ve kuruluşlarında genel müdürlük veya teftiş kurulu başkanlığı görevlerini yapanlar arasından seçer.

b) Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

c) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu seçim yapar. Her üyenin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

d) Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adli yargı hâkim ve savcılar arasından, adli yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilân eder. İlân tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilân eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilân edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilân ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hâkim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hâkim ve savcıların sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek

Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler. Bu seçimlerde her seçmen sadece bir aday için oy kullanabilir. Seçimlerde en çok oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastırmaya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

e) Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasından, idarî yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahkemesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan idarî yargı hâkim ve savcılar oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu madde uyarınca seçilen üyelerin göreve başlamasını müteakip yapılacak ilk Kurul toplantısında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtaydan gelen yedek üyelerinden ad çekme suretiyle belirlenen bir üyesinin görevi sona erer. Kalan asıl ve yedek üyeler ise seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar görevlerine devam eder. Bu üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler göreve başlarlar.

Bu madde uyarınca seçilen üyelerin göreve başlamasını müteakip yapılacak ilk Kurul toplantısında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinden ad çekme suretiyle belirlenen bir asıl ve bir yedek üyesinin görevi sona erer. Kalan asıl ve yedek üye ise seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar görevlerine devam eder. Bu üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (c) bendi uyarınca seçilenler göreve başlarlar.

Birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü ve dördüncü fıkra uyarınca göreve başlayanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapıluncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler, Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm malî ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, 30000 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir.

İlgili kanunlarda düzenleme yapılincaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu,

a) Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.

b) İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.

c) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.

ç) Sekreteryâ hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurul müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi sıfatıyla da görev yaparlar.

Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılincaya kadar uygulanır.”

**MADDE 27** – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır.